

Eivissa: icisme. El món ntor estranger

Collaboren: ZUSH, MARTÍ BRADLEY i DAMIA ESCUDER

Coordina: MARIÀ PLANELLS

«La història de l'art es podria escriure en termes de la lluita de l'artista contra els mortals efectes de la saturació» (A. Koetler).

PRESENTACIÓ DELS COL LABORADORS

ZUSH: Zush és director de la Galeria «Ivan Spence» d'Eivissa. Fa molts d'anys que viu a Eivissa, després d'haver portat una vida irregular i insegura en el món de l'art. La seua experiència com a pintor i com a director i la seua coneixença de l'illa i dels seus intellectuals estrangers el fan la persona adequada per parlar de certs temes. Al reportatge hi ha unes breus referències al seu personalíssim estil i a la seua concepció teòrica del món fluctuant de l'art.

MARTÍ BRADLEY: És un poc anglès, irlandès i flamenc. És un gran artista i un perfecte conixedor de la filosofia oriental. Començà la seua preparació als setze anys. L'interessa molt la lingüística i domina una gran quantitat d'idiomes, entre ells el català i el xinès. Normalment viu a Itàlia, però coneix Eivissa des de l'any 51. Ha estat a la legió i a «altres bandes» que li han donat una increïble visió universalista de tota la filosofia.

DAMIA ESCUDER: Viu a Barcelona, però també ha estat molt de temps a Eivissa i Formentera, i hi ve periòdicament. És l'únic dels tres que no és pintor, diguem-ne «professional». Té una sòlida formació en la cultura «underground» i es dedica a la Biologia. De vegades ha fet alguna pel·lícula de Formentera que ha tingut molta acceptació entre els «amateurs».

MARIA PLANELLS: Aquest és un conill eivissenc, una mica poca-vergonya i gorrista. Convendria vigilar-lo i comprar-li unes sabates quan se li rompin les que porta ara mateix. Té 20 anys i una bicicleta. Punt final.

La conversa pot parèixer literaturitzant o filosòfica, o potser una mena de lluita entre el conegut i l'ignorat, però això és igual. Fa molta de calor, i les vibracions de les fulles verdes de l'estiu ens comuniquen una sensació de frescor i senzillesa. Al carrer les rajoles cremes i es fonen de goig. La deessa Tanit ja s'ha assegut a taula i aviat les vestals li portaran els aliments de Cala Maians. A més, la ràdio ja ho diu ben clar, vull dir allò que «el Pla conjuntural, potser una mica unilateral, del Bangla Desh ha assolit que totes les vaques es tornassin porcs»; cosa que pot voler dir que en Martí Bradley tornarà a veure el Dalai Lama, quan deixi les voreres ingènues i fresques del Lido i es pugui oblidar de les gòndoles de la Creació primera.

—Voleu menjar patates amb col? Mirau que són bones...

Ja sé que Zush ha obert la boca i està pensant en les màquines. Pseudo-progrés, màquines monstruoses, menjau cols!, que jo encara cantaré himnes a la foscor i podré dir com André Gide: «Però aquesta certitud: que l'home no ha estat sempre el que és, permet concebre aquesta esperança: no ho serà sempre (...) Quina



Marià Planells Cardona.

neciesa el progrés del comerç i de la indústria i, sobretot, de les Belles Arts! Sí, existeix certament el progrés del coneixement, però el que m'importa és el progrés de l'home mateix» (1). Zush és pintor i pinta amb una màquina.

«A mi m'agraden les màquines, perquè són com les pedres: les agafes, les mires, jugues un poc i rius. Fins i tot la pots utilitzar, si saps com funciona. Desmuntala, mata-la. Quan ho has fet així, ja saps que la domines i que és, per tant, inofensiva».

«Jo pint amb llapis per treure'm les preocupacions de la vida quotidiana, per jugar amb el temps, trobar retxes noves i camins aclaridors que per ventura em portaran a la recerca del temps perdut, com Proust» (Damià).

«Doncs per mi és una cosa d'estètica —diu en Martí—. No és una qüestió de rebel·lió. No tenc cap sentiment de vandalisme com els americans que fan les guerres a botellades de Coca-Cola. De totes maneres, si hi ha un sistema, jo hi som en contra. No em puc limitar a unes regles sistemàtiques. És qüestió d'estètica: jo no sé què es deu sentir davant d'un cromó, depèn de cadascú».

«No m'interessen les teoritzacions sobre la pintura, per això no m'agrada que em demanis la meua opinió sobre les pintures d'en Martí. Deu ser que jo tenc molt poca cultura d'escola. Sols m'atreu la funció estètica i comunicativa, i sempre que puc, fuig de treure judicis de valor. Tant me'n fot, que les seues pintures tinguin influències budistes, tibetanes o catalanes» (Zush).

«Però això és igual. És més instintiu, un joc inofensiu, sense buscar relacions de consolidació ni interdependències a res ni per res, arribant a un punt a on et trobes lligat sense poder explicar-ho per camins ortodoxos i racionals» (Martí).

Ací cal dir que la pintura de Bradley és l'anticomercialitat, l'antisistema personificats. Arriba a una recreació d'un món molt ingenu i infantil, fresc i ple d'influències orientals. Com si des de dins les seues creacions arribàs a un buit definitiu i reconfortant, a on sols visquessin déus mitològics i ocells de tonalitats suaus. Un meravellós llenç, anomenat «la Creació», és d'aquesta factura.

«A mi m'interessa tot l'home, tota la seua mitologia, i és per això que sempre m'he format dins l'orientalisme, i he tractat de viure totes les experiències vi-

tals que m'ha donat el món. Si l'home té unes facultats, cal que no les deixi morir sense haver-les espremut fins a la darrera gota de goig i de desig. És possible entendre el misteri, però el misteri no és en els misteris ni a les coses misterioses, sinó a les flors —flors que neixen a cada instant—, a les relacions de la naturalesa que la gent no sap —no pot— captar» (Martí).

A 45 r.p.m. «EL PINTOR ÉS L'INSTRUMENT»

ZUSH. — La meua pintura? No sé què t'he de dir. Quan port una estona pintant tal vegada em surt una idea nova que em sembla revolucionària; llavors he de posar tot el que he fet abans en funció d'allò. Però jo som l'instrument només, el pinzell, per traslladar el meu substrat d'intel·lecció al llenç. Potser és per això que el significat de les meues creacions roman atempo-



Zush, en el centre.

ral. La imatge és secundària; és més interessant tenir clar el que es vol manifestar, el missatge, el document. El fet que pugui traslladar a l'espectador el sentit del buit, que et predisposi a fer alguna cosa de bo. M'interessa el document del buit. Sé que l'home té condicions i facultats intemporals, té arquetipus comuns, reaccions col·lectives i una formació que et dona les mateixes respostes davant els mateixos problemes. Jo tracto de trobar-li aquest buit per donar-li les meues obres.

No sé fins a quin punt l'home collectivitzat i amenerat pel que tots sabem, respondria davant les preguntes plàstiques de l'obra de Zush. Ell fa uns grans quadres, amb hòmens com a subjecte i com a objecte, com a significat i com a significant. És una creació còsmica per a l'home còsmic. Una llença de xifres, petits

punts, retxes coordenades que convergeixen al mateix punt, a un punt centrípet d'un gran home atemporal, abstracte, que sembla que espera l'alliberació final de la matèria. Estic d'acord que Tristan Tzara ho diria d'una altra manera, si avui pogués aixecar el cap: «Una obra d'art mai no és bella, per decret, objectivament, per a tothom. La crítica és per tant inútil, no existeix sinó subjectivament, per a cadascú, i sense el més petit caràcter de generalitat». (2)

EIVISSA: CATHARSIS SIT SEMPER VOBISCUM

L'alliberació dels sants comença en la mística. Potser l'alliberació dels hòmens comença en la mort. Potser. L'alliberació dels artistes comença a Eivissa. Segur. Totes aqueixes lucubracions se'm mesclen amb alguna dada mal aferrada al cervell, com poden ser les mortals pluges d'estronci 90 E-90 de les reaccions i proves nuclears, o com el que cova a Nor Star Bay (Groenlàndia): quatre bombes termonuclears que hi dormen fredes, davall el gel, com un paorós presagi d'immolació humana. Catarsi, veritat? És clar, home. Ja es sap que és necessari purificar-se, fins arrancar-se tires de pell de 6 cm. d'ample per 152 de llarg.

—Per què venguéreu a Eivissa?

Silenci...Silenci...Silenci...Silenci...Sile...Sil...Si...S...

En Martí és qui romp el silenci de les fulles i les mosques, més emprenyes que mai.

«Mira, no ho sé certament. La civilització occidental és una cosa i Eivissa és una altra. Quan jo vaig venir ací, ja fa set o vuit anys, la vida era agrícola. Era tot tan diferent... A Eivissa tot semblava parat, com flotent damunt les aigües. Les coses es feien amb una lògica aplastant, tot era molt funcional i sobri. Era una filosofia com a norma de vida. Així i tot és quelcom intangible, moltes petites coses difícils d'explicar» (Martí).

I cultura, el conreu de la ment, els moviments artístics actuals, quants en salvarem de la catàstrofe? No es sap, en Zush parla, animat...

EL FUTUR DE L'ACTUAL CULTURA ÉS EL MUSEU

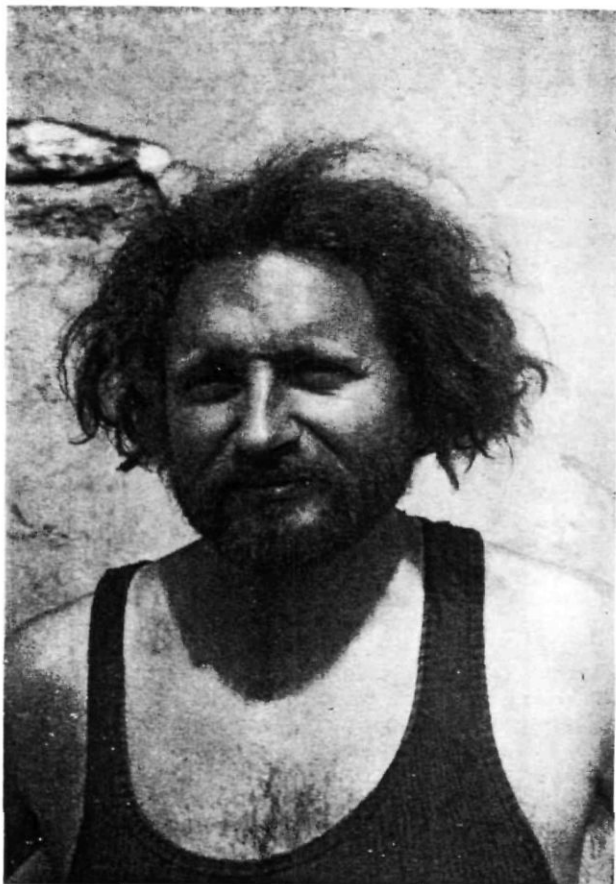
«Jo trobo que això que ara entenem per cultura serà una peça de museu en un proper futur; hi estarà com a ens existent i prou, com una cosa que ja està fora de lloc, fora de les regles vitals. La veig dispersa dins un altre tipus de cultura; serà quelcom anecdòtic i que ja no servirà per dominar ni condicionar l'home, quelcom totalment superat. Què farem, dius? No, les reaccions humanes no seran dictades per la terra, ni molt menys, però ens adonarem que hi ha coses més bàsiques que saber que estam a trenta graus centígrads o Fahrenheit. L'objecte cultural serà pluritemporal, no estarà a dins una sola dimensió del temps» (Zush).

«Bé, jo coincideix amb tu en molts de punts, però ho veig de manera diferent. Crec que l'objecte cultural deixarà de ser un signe del temps, és a dir, que l'investigador s'adonarà que allò que estudia representa moltes dimensions del temps, i que un sol objecte podrà definir moltes dimensions» (Damià).

«Ara la gent viu massa ficada dins una sola dimensió temporal» (Zush).

«En aquest sentit, jo encara tenc moltes d'esperances, perquè ja existeix una mena de contracultura real que ha sortit d'aquesta única perspectiva vital i ha buscat noves visions, nous sentiments a altres terrenys i ha abandonat, almenys temporalment, aquest nominalisme alienador. La cultura mil·lenària eivissenca té molts de punts de contacte amb aquestes noves generacions, encara que paregui paradòxic» (Martí).

«Jo puc clarificar el que he dit en la meua pintura. Jo investic, estudi i estimo la ment de l'home. Sé que



Damià Escuder.

hi ha alguna cosa més, a part del cos físic, i tracte que les persones oblidin un poc la seua concepció materialista de totes les coses, i descobreixin que tenen una altra part del cos per conrear i atendre en tots els aspectes» (Zush).

EIVISSA NO POT MORIR

Molts diuen: Eivissa està morint dins un niu de brutor. A força d'hotelades per l'esquena, diners, treure-li sang i més sang. Existirà Eivissa dins deu anys?

«Jo crec que sí, perquè té molt de caràcter i malgrat la merda que ara hem de menjar, seguirà subsistint en el més substancial, sense canviar les característiques més significatives. Jo preferesc abans Eivissa que Itàlia. Eivissa té molt de cos, quelcom inexplicable...» (Martí).

«Efectivament, jo crec que les modes temporals i els corrents exteriors afecten més els estrangers que estan ací de pas, que els veritables eivissencs. Que molts d'eivissencs es "prostitueixen", pot ser...» (Damià).

«De vegades jo m'he preguntat si aquestes Ursules Andress, Brigittes Bardots, etc. destruirien o afectarien els estaments més tradicionals de l'illa. Sempre restarà alguna cosa eivissenca» (Zush).

«Segurament aquest mateix caràcter funciona com a filtre que fa canviar conceptes i dogmatismes als pintors venguts de fora i manté els residents fora de l'estúpid joc de la moda o de les tendències temporals. És com una "tábula rasa" a on els artistes poden començar» (Martí).

LA DROGA: PARLA L'ORIENTALISTA BRADLEY

Aquesta boira calenta d'estiu és força empalagosa, i les mosques i l'olor de patates i cols s'ajunten a un

renou de vehicles que passen, baix al carrer. Aquest clima em trasllada fàcilment fins al punt de crear-me il·lusions i al·lucinacions de la meua infantesa. «Procura estar posseït per una ingènua santedat d'esperit», diu el primer article del decàleg de la «Beat Generation». I jo també crec que aquest és el primer pas per assolir el món imaginari que tothom necessita a un moment de la seua vida. Serà el món de les substàncies bruixenques, les apòzemes, la marihuana, un cotxe o un got de vi, o ben mirat serà el món místic de la filosofia oriental o l'orientació de l'esperit cap a la «Morada Interior» dels set castells dels nostres místics religiosos del Segle d'Or.

«La realitat és un buit. La droga únicament t'obri nous camins de percepció. A mi em sembla que a Eivissa es pren molt poca droga, i és perquè ja ho han provat tot, ho han experimentat tot. Ara ja no cal saber "què prendrem aquesta nit", sinó tenir en compte "què aprendrem amb aquesta experiència"; és a dir, en tot cas la droga ja es veu des d'una altra perspectiva, que no és la primària i brutal de prendre droga perquè sí, i ja està. El món de la droga és artificial, és un generador d'il·lusions, i com sabeu ben bé, tota il·lusió és falsa. Ara cal entendre que molts que abans potser fumaven ja no volen falsedats ni il·lusions. No es pot trobar l'ego durant deu hores amb un àcid. Això no és vàlid des de cap punt de vista i no hi ha cap llei filosòfica ni natural que t'ho aconselli. La pèrdua de la noció del temps ha de ser-hi, o pot ser-hi, però des del passat s'ha de connectar amb el present de l'ego; ha de ser una identificació contínua, normal, a-artificial, una cosa intuïtiva, volitiva, si tant vols. També hem d'acceptar la droga com una conseqüència de la presa de consciència de l'home davant les preguntes "què faig ací" o "per què visc". Si és així, la droga tal vegada es transforma en un estimulants per augmentar els límits de percepció en un intent desesperat per contestar-se aquestes preguntes martiritzadores. Vull dir que això ja transcendeix el nivell cívic o social, per transformar-se en una preocupació a nivell personal altament filosòfica, malgrat la seua elementalitat» (Martí).

Ací es posen a parlar de la misteriosa Casa Bijard, a on diuen que ja s'ha provat de tot, com l'alegre cant vitalista d'André Gide en «Els aliments terrestres» o alguns trossos del genial Hermann Hesse. Les paraules d'en Martí i el seu rebuig de la droga m'han recordat el que deia el gran sitarista hindú, Ravi Shankar, abans de començar els seus concerts de Monterrey o Woodstock: «Please, don't smoke anymore, because the program is on». Per favor, no fumeu més, perquè el programa comença i no us caldran substàncies. La meua música basta».

NEGACIÓ DE VALORS: NO A L'HIPERREALISME, NO AL POP-ART

La conversa d'en Martí es va perdent lentament dins aquesta calor i el remuc de les mosques. Zush ja ha acabat de pelar una taronja i comença a amollar una altra esperonada sobre art. Per alguna cosa és director de galeria i té una monstruosa documentació bibliogràfica.

«Ja hem parlat un poc del simbolisme i del subjectivisme. Hiperrealisme? Jo trobo que és un altre intent inútil de les societats capitalistes, totalment anul·lades per les abusives influències de les comunicacions de masses. La gent ja ha perdut la noció de la realitat i es troba en una situació espiritual caòtica. Volen més realitat, més realisme, per poder creure que encara són vius i tenen sensibilitat. Aquesta i altres coses són símptomes d'una esquizofrènia col·lectiva. Ara s'empassen aquest tipus d'imatges, però abans s'afartaren d'art con-



Martí Bradley.

ceptual, cosa que reflecteix l'angoixa que es sofreix a nivell de collectivitat, per molt innovadors que vulguin ser els Kannovichs, l'Equip Realitat, John de Andrea i altres» (Zush).

«La inclassificabilitat interessa. Quan has fet alguna cosa que no han pogut batiar amb un nom, és perquè has tret alguna cosa nova, i potser bona. L'art conceptual també jugava amb la imaginació i té molts de punts de contacte amb l'hiperrealisme. Tot això parteix d'un Greco i d'altres grans pintors, però només han sabut arribar al concepte. Si vas a qualsevol museu l'adonaràs de la gran falta d'imaginació. Fins i tot el subrealisme no era més que una transcripció de fons. Pel que fa al Renaixement també és una cosa com la de Peter Pan: imatges, somnis molt bonics, però sense essència ni pujada forta a la jerarquia de valors. T'ofereixen un Déu. Molt bonic. Allà resta pel Museu de la història. Per mi l'art nou apareix com una experiència psicològica subjectiva que obrarà com una purificació, una catarsi» (Zush).

«Jo també ho crec. L'art és una mena de meditació, una tornada a tu mateix, i a les teues arrels primigènies» (Martí).

«Per mi, l'art ha sét a totes les cultures un camí obert a la imaginació, sense arribar al zenit. Sembla que, veritablement, l'art nou és una altra cosa, una experiència que potser omplirà un buit històric de l'art universal. Encara que, com dic, tot té el seu valor» (Damià).

I com començam, acabam: l'alliberació, la catarsi de l'artista i del pensador. Ara he notat una sacsada de Rubens, Scopas i Botticelli, que em sembla que han sentit un fort dolor al costat dret. Potser demanaran ajuda al Déu Suprem, el gran Zeus, per defensar's del temps i la pols. Potser Botticelli es tornarà a aixecar quan sonin els corns dels pescadors i pastorells i pintarà una Venus definitiva que farà plorar tota la Humanitat i acabarà amb els desigs fatals de l'Home. Sent fred i crec que les mosques volen d'una manera insegura i metafísica.

MARIÀ PLANELLS CARDONA

(1) ANDRÉ GIDE, *Els aliments terrestres*.

(2) TRISTAN TZARA, *Set manifestes Dadà*.

Eivissa a la po

No pretenc conèixer completament la poesia que s'ha escrit en la nostra llengua, fora de l'illa, sobre l'illa; tampoc no ens interessaria tota. Però, entre la que conec, hi ha excel·lents poemes, dels quals voldria donar aquí una mostra. En són autors poetes ben importants, en diferents graus, de Mallorca i de Catalunya. Crec que serà útil de veure com s'han acostat a Eivissa poetes de diferents èpoques i escoles, des dels noucentistes i de l'Escola mallorquina fins als poetes joves i de tendències recents. Alguns d'aquests poetes només han escrit una composició, que sapiguem, referent a Eivissa. N'hi ha d'altres, però, que han dedicat al tema una atenció continuada; així, principalment, Jaume Vidal Alcover, que es refereix a Eivissa en tota una part de les dues que té el seu llibre «Dos viatges per mar» i en cinc poemes de «Terra negra», i Francesc Parcerisas, que escriu tot un llibre, «Boca de plor», sobre suggerències eivissenques, a més d'algun altre poema. En aquest article sols es podrà reproduir una petita porció de tan extenses obres eivissenques. D'altra banda, es dona el cas d'un escriptor, l'andritxol Baltasar Porcel, tan celebrat pels seus articles, entrevistes, novel·les, etc., que dedica a la nostra illa l'únic —o quasi l'únic— poema que ha publicat. Bé mereix que resti recollit en aquest treball, el qual, cal advertir-ho, només tracta de la poesia referent a Eivissa, no a les altres Pitiüses. Formentera hauria de ser objecte, més endavant, d'una antologia semblant a aquesta. Per consegüent, dels tres poemes que va escriure Tomàs Garcés sobre el nostre petit grup d'illes, hauré de deixar la bella «Cançó de Formentera», com també quedaran fora el poema «Dofins que salten», de Francesc Parcerisas, localitzat a les aigües de Tagomago, el poema de Palmira Jaquetti «La velleta de cent anys» (referent a Formentera i publicat a «Ibiza», primera època) i aquells altres de Miquel Gayà, fruit de la seua llunyana estada a la Pitiüsa meridional. Advertiré, finalment, que els tres primers poemes que incloc han estat publicats més d'una vegada en periòdics o llibres eivissencs. Sens dubte eren dignes que Macabich, ben relacionat amb els seus autors, els donàs a conèixer. A la personalitat literària del mateix Macabich es refereix el segon d'aquests poemes, un d'aquells que, amb tema epigramàtic o circumstancial, escrivia López-Picó amb tanta traça, justa perfecció i penetrant cordialitat.

Amb tot, no sortirà aquí el primer dels poemes, obra del mallorquí Llorenç Riber (1882-1958), en la mateixa forma, la primitiva, que Macabich ha divulgat entre nosaltres. Prendré el poema de les «Poesies completes» de l'escriptor de Campanet publicades per l'Editorial Selecta (Barcelona, 1948). Les variacions, escasses i de no gaire importància en els versos (de set síl·labes